Neapolis University

HEPHAESTUS Repository **http://hephaestus.nup.ac.cy**

School of Health Sciences Books

2000

þÿ Ÿ Á ¸ Ì ´ ¿ ¾ ¿ ´ Ì ³ ¼ ± º ± ¹ ¸ µ ¿ » ¿ ³ ¹ º Ì Â

þÿ À Á ¿ ² » · ¼ ± Ä ¹ Ã ¼ Ì Â . œ µ » µ Ä ® ¼ ± Ä

þÿ ´ ¿ ³ ¼ ± Ä ¹ º ® Â ˜ µ ¿ » ¿ ³ ¯ ± Â ' '

Martzelos, Georgios

þÿ . ¿ Å Á ½ ¬ Á ±

http://hdl.handle.net/11728/7424

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ — 41

Γεωργίου Δ. Μαρτζέλου

Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός

Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Β΄

ΕΚΔΟΣΕΙΣ Π. ΠΟΥΡΝΑΡΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ – 41

Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός
Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας
Β΄

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ - 41
Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός
Μελετήματα δογματικῆς θεολογίας Β΄
ISBN: 960-242-193-2

© Γεώργιος Δ. Μαρτζέλος - Παναγιώτης Σ. Πουρναρᾶς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Σ. ΠΟΥΡΝΑΡΑ
ΚΑΣΤΡΙΤΣΙΟΥ 12 - Τ.Θ. 11220
546 23 ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Τηλ.: 031- 270 941, Fax: 031 228 922
e - mail: pournarasbooks@the.forthnet.gr

Στό σεπτό Οἰκουμενικό Θρόνο
τῆς Κωνσταντινουπόλεως
γιά τά 2000 χρόνια
μαρτυρίας τῆς Ὀρθοδοξίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελ.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 11

1. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΤΕΡΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Εἰσαγωγή 17

α. Προϋποθέσεις πού προσδιορίζουν τή σχέση μεταξύ θεολογίας καί φιλοσοφίας 18

β. Ἡ φιλοσοφία ὡς «θυγατέρα τῆς θεολογίας» .. 21

Συμπέρασμα 28

2. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΑΥΘΕΝΤΙΑ: ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΣΧΕΣΗ Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ; (Θεολογική καί φιλοσοφική προσέγγιση)

Εἰσαγωγή 31

α. Ἡ ἔννοια τῆς αὐθεντίας γενικά καί ἡ σχέση της μέ τήν ἐλευθερία 32

β. Ἐλευθερία καί αὐθεντία στήν Ἁγία Γραφή καί τήν παράδοση τῆς Ἐκκλησίας 36

γ. Ἐκτροπές καί καταχρήσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐθεντίας 42

δ. Ἡ διαλεκτική ἐλευθερίας καί αὐθεντίας στά κυριότερα σύγχρονα ρεύματα 48

Συμπέρασμα 53

3. Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ (Δυό σημεῖα σύγκρουσης τῆς πατερικῆς σκέψης μέ τήν ἀρχαία ἑλληνική φιλοσοφία)
Εἰσαγωγή 55
α. Ἡ ἔννοια τῆς θεότητας 56
β. Ἡ ἔννοια τῆς δημιουργίας 63
Συμπέρασμα 74

4. Ο ΑΓ. ΚΥΡΙΛΛΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΑΙ Η Δ' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ
Εἰσαγωγή 77
α. Ἡ σημασία τῆς Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου γιά τούς Πατέρες τῆς Χαλκηδόνας 81
β. Ὁ ἅγ. Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καί ὁ Ὅρος τῆς Χαλκηδόνας 87
Συμπέρασμα 104

5. ΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΑΥΤΕΞΟΥΣΙΟ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΑΓ. ΙΩΑΝΝΗ ΤΟ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟ
Εἰσαγωγή 107
α. Ἡ ἔννοια τοῦ λογικοῦ καί τοῦ αὐτεξουσίου .. 109
β. Ἡ ἑνότητα λογικοῦ καί αὐτεξουσίου 113
γ. Ἡ σημασία τῆς ἑνότητας λογικοῦ καί αὐτεξουσίου στή θεολογία τοῦ Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ 122
Συμπέρασμα 124

6. ΟΙ ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΙΚΟΝΟΛΟΓΙΑΣ
Εἰσαγωγή 127

α. Τριαδολογικές προϋποθέσεις 129
β. Χριστολογικές προϋποθέσεις 136
γ. Ἀνθρωπολογικές προϋποθέσεις 143
Συμπέρασμα 147

7. Ο ΑΓ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΑΙ Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ
Εἰσαγωγή 149
α. Ἡ θεολογία τοῦ ἁγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ καί οἱ προϋποθέσεις της 150
β. Ὁ ἅγ. Γρηγόριος Παλαμᾶς καί ἡ ρωμαιοκαθολική θεολογία 154
γ. Ὁ ἅγ. Γρηγόριος Παλαμᾶς καί ἡ προτεσταντική θεολογία 158
δ. Ὀρθόδοξη κριτική θεώρηση τῶν θέσεων τῆς δυτικῆς θεολογίας ἔναντι τοῦ ἁγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ 161
Συμπέρασμα 167

8. ΘΕΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ ΣΤΙΣ ΔΙΔΑΧΕΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΚΟΣΜΑ ΤΟΥ ΑΙΤΩΛΟΥ
Εἰσαγωγή 169
α. Θεολογία καί πνευματικότητα 170
β. Θεολογία καί κοινωνική πραγματικότητα 181
Συμπέρασμα 194

9. ΘΕΣΜΟΣ ΚΑΙ ΧΑΡΙΣΜΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
Εἰσαγωγή 195
α. Ἡ ἑνότητα θεσμοῦ καί χαρίσματος μέσα στήν Ἐκκλησία 197
β. Ἡ σημασία τῆς ἑνότητας θεσμοῦ καί χαρίσμα-

τος γιά τήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας 210
Συμπέρασμα 216

10. ΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΛΥΨΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΛΟΥΘΗΡΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ
Εἰσαγωγή 219
α. Λογική καί Ἀποκάλυψη κατά τό Λούθηρο ... 221
β. Λογική καί Ἀποκάλυψη κατά τήν ὀρθόδοξη παράδοση σέ σύγκριση μέ τό Λούθηρο 232
Συμπέρασμα 244

11. Ο ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΜΗ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙΕΣ ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ (Χρονικό - Ἀξιολόγηση - Προοπτικές)
Εἰσαγωγή 247
α. Ἡ ἀνεπίσημη φάση τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου (1964-1979) 250
β. Ἡ ἐπίσημη φάση τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου (1985-1993) 253
Συμπέρασμα 280

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (κατά θέματα) 283

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό 1993 δημοσιεύσαμε μιά ἐργασία μέ τόν εὐρύ καί περιεκτικό τίτλο *Ὀρθόδοξο δόγμα καί θεολογικός προβληματισμός*, ἡ ὁποία περιεῖχε ἑπτά μελετήματα δογματικῆς θεολογίας καί ἀποτελοῦσε, σύμφωνα μέ ὅσα εἴχαμε πεῖ, τό πρῶτο μέρος μιᾶς σειρᾶς παρόμοιων ἐργασιῶν πού ἐπρόκειτο νά ἀκολουθήσουν μέ τόν αὐτό τίτλο. Στόχος τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν εἶναι, ὅπως τονίσαμε, νά προσεγγίσουν διεξοδικά ὁρισμένα ἀπό τά προβλήματα πού ἀναφύονται κατά τίς σύγχρονες θεολογικές καί οἰκουμενικές ἀναζητήσεις καί νά δώσουν κατά τό δυνατόν τεκμηριωμένες ἀπαντήσεις μέ βάση τήν ὀρθόδοξη παράδοση καί τό σύγχρονο θεολογικό στοχασμό.

Ἡ παρούσα ἐργασία ἔρχεται νά συνεχίσει τήν προσπάθεια αὐτή, ἐπιχειρώντας νά ἀπαντήσει σέ ἐνδιαφέροντα καί ἐπίκαιρα φιλοσοφικοθεολογικά, ἱστορικοδογματικά, δογματικά καί οἰκουμενικά προβλήματα μέσα ἀπό τά συγκεκριμένα ἕνδεκα μελετήματα πού τήν ἀπαρτίζουν. Σχεδόν ὅλα τους ἀναφέρονται σέ θέματα πού μᾶς ἀπασχόλησαν κατά τίς εἰσηγήσεις μας σέ διάφορα συνέδρια τήν τελευταία εἰκοσαετία.

Εἰδικότερα τό πρῶτο ἀσχολεῖται μέ τό πρόβλημα τῆς σχέσης φιλοσοφίας καί θεολογίας στήν πατερική παράδοση καί ἐπιχειρεῖ νά δείξει ὅτι ἡ φιλοσοφία δέν ἀποτελεῖ ἁπλῶς «θεραπαινίδα» τῆς θεολογίας, ὅπως συνήθως λέ-

γεται ἐσφαλμένα, ἀλλά καί «θυγατέρα» τῆς θεολογίας, ἀφοῦ οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μέσα στήν προσπάθειά τους νά θεολογήσουν ἀναγκάζονται νά ἀπαντήσουν σέ βασικά φιλοσοφικά προβλήματα, δημιουργώντας ἔτσι τή δική τους φιλοσοφία καί προωθώντας μέ τόν τρόπο αὐτό γόνιμα τό φιλοσοφικό στοχασμό.

Τό δεύτερο ἀσχολεῖται μέ τό πρόβλημα τῆς σχέσης ἐλευθερίας καί αὐθεντίας ἀπό θεολογική καί φιλοσοφική ἄποψη καί ἀποσκοπεῖ νά τονίσει ὅτι ἡ διαλεκτική ἔνταση μεταξύ ἐλευθερίας καί αὐθεντίας, πού χαρακτηρίζει πολλές φορές τή φιλοσοφική, τή νομική, τήν κοινωνιολογική καί τή δυτική θεολογική σκέψη, ὑπερβαίνεται μέσα στήν ὀρθόδοξη παράδοση μέ τήν ἐλεύθερη ἀποδοχή τῆς αὐθεντίας καί τήν αὐθεντική διάσταση τῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία ὡς καρπός τῆς παρουσίας τοῦ Ἁγ. Πνεύματος εἶναι κυρίως καί κατ' ἐξοχήν χαρισματική.

Τό τρίτο ἐξετάζει τήν ἔννοια τῆς θεότητας καί τήν ἔννοια τῆς δημιουργίας κατά τήν πατερική παράδοση καί στοχεύει νά ἀποδείξει ὅτι οἱ Πατέρες μέ τή διδασκαλία τους γιά τό Θεό καί τόν κόσμο ἀνατρέπουν ἐκ βάθρων ὄχι μόνο τίς θεολογικές καί κοσμολογικές ἀντιλήψεις, ἀλλά καί τήν ἴδια τήν ὀντολογία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, δημιουργώντας μιά νέα ὀντολογία, προκειμένου νά οἰκοδομήσουν πάνω σ' αὐτήν τήν ὅλη θεολογία τους.

Τό τέταρτο ἀναφέρεται στή σχέση τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου μέ τή Χριστολογία τοῦ ἁγ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας καί προσπαθεῖ νά δείξει ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Χαλκηδόνας ὄχι μόνο δέν ὑπῆρξε ἄσχετη ἤ καί ἀσυμβίβαστη μέ τή Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου, ὅπως ἐσφαλμένα ἰσχυρίζονται ἀντιχαλκηδόνιοι καί δυτικοί ἐρευνητές, ἀλλά τουναντίον, ἡ ὅλη δογματική διδασκαλία της στη-

ρίχθηκε σχεδόν ἀποκλειστικά καί ἐξολοκλήρου στήν ἀδιαμφισβήτητη καί καθολικά ἀποδεκτή αὐθεντία τοῦ Κυρίλλου.

Τό πέμπτο ἀναφέρεται σέ καθαρά ἀνθρωπολογικό θέμα, ἐξετάζοντας τή σχέση λογικοῦ καί αὐτεξουσίου κατά τόν ἅγ. Ἰωάννη Δαμασκηνό, καί ἐπιδιώκει νά τονίσει ἀφενός τήν ὀντολογική ἑνότητα μεταξύ λογικοῦ καί αὐτεξουσίου πού χαρακτηρίζει τή σκέψη του, καί ἀφετέρου τή σημασία πού ἔχει ἡ ἑνότητα αὐτή γιά τή δογματική διδασκαλία του καί γενικότερα γιά τήν ὀρθόδοξη παράδοση σέ ἀντιδιαστολή μέ τή δυτική.

Στό ἕκτο ἐξετάζονται οἱ θεολογικές προϋποθέσεις τῆς ὀρθόδοξης Εἰκονολογίας, μέ στόχο νά καταδειχθεῖ ὅτι οἱ ἐν λόγω θεολογικές προϋποθέσεις δέν εἶναι μόνο χριστολογικές, ὅπως συνήθως λέγεται ἐσφαλμένα, ἀλλά καί τριαδολογικές καί ἀνθρωπολογικές, μέ ἀποτέλεσμα ἡ ὀρθόδοξη Εἰκονολογία νά συνοψίζει οὐσιαστικά ὁλόκληρη τήν ὀρθόδοξη δογματική θεολογία.

Τό ἕβδομο ἀναφέρεται στή στάση τῆς νεότερης δυτικῆς θεολογίας ἔναντι τῆς θεολογίας τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί ἀποσκοπεῖ νά δείξει ὅτι τόσο ἡ ρωμαιοκαθολική ὅσο καί ἡ προτεσταντική θεολογία ἀντιμετωπίζουν καί ἀξιολογοῦν τή θεολογία τοῦ Παλαμᾶ ἐπί τῇ βάσει τῶν δικῶν τους, σχολαστικῶν κυρίως, προϋποθέσεων, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀρνοῦνται οὐσιαστικά τή διδασκαλία γιά τή θέωση τοῦ ἀνθρώπου, πού ἀποτελεῖ τόν πυρήνα τῆς βιβλικῆς καί πατερικῆς θεολογίας καί πνευματικότητας, καί νά συντελοῦν μέ τόν τρόπο αὐτό στήν πνευματική φτώχεια τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ.

Στό ὄγδοο ἐξετάζεται ἡ σχέση τῆς δογματικῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, ὅπως παρουσιάζεται μέσα στίς *Διδαχές* του, μέ τήν ἠθική καί πνευματική

ζωή, καθώς καί τά κοινωνικά προβλήματα τῶν ὑπόδουλων ἁπλοϊκῶν χριστιανῶν, στούς ὁποίους ἀπευθυνόταν. Σκοπός του εἶναι νά φανεῖ ἡ πραγματικά θαυμαστή σύζευξη τῆς θεολογικῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγ. Κοσμᾶ μέ τήν ὀρθόδοξη πνευματικότητα καί τήν κοινωνική πραγματικότητα τῆς ἐποχῆς του, πράγμα πού χαρακτηρίζει τή διδασκαλία ὅλων τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας.

Τό ἕνατο ἀναφέρεται στό κατ' ἐξοχήν ἐκκλησιολογικό ζήτημα τῆς σχέσης μεταξύ θεσμοῦ καί χαρίσματος σύμφωνα μέ τήν ὀρθόδοξη παράδοση καί ἀποσκοπεῖ νά προβάλει, σέ ἀντιδιαστολή μέ τή ρωμαιοκαθολική παράδοση καί τόν Προτεσταντισμό, τήν ἑνότητα πού ὑπάρχει μεταξύ θεσμοῦ καί χαρίσματος μέσα στήν Ἐκκλησία, καθώς καί τή σημασία πού ἔχει ἡ ἑνότητα αὐτή γιά τήν ἴδια τήν ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Τό δέκατο ἐπιχειρεῖ μιά σύγκριση μεταξύ Λουθήρου καί ὀρθόδοξης παράδοσης ὅσον ἀφορᾶ τό πρόβλημα τῆς σχέσης λογικῆς καί Ἀποκάλυψης, ἐπιδιώκοντας νά τονίσει ὅτι ἡ διαλεκτική λογικῆς καί Ἀποκάλυψης ἤ μέ ἄλλα λόγια φιλοσοφίας καί θεολογίας, πού ἀπαντᾶ στό Λούθηρο, καίτοι ὀφείλεται στήν ἀντίδρασή του κατά τῆς νοησιαρχίας τοῦ Σχολαστικισμοῦ, δέν ἔχει θέση μέσα στήν ὀρθόδοξη παράδοση, ἡ ὁποία θεωρεῖ τό νοῦ ὡς τό «κατ' εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ στόν ἄνθρωπο καί ἐξαίρει τή σημασία του γιά τήν κατανόηση τῶν ἀληθειῶν τῆς Ἀποκάλυψης, προϋποθέτοντας βέβαια τήν κάθαρση καί τό φωτισμό του ἀπό τό Θεό.

Τέλος τό ἑνδέκατο ἀναφέρεται στό διάλογο τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας μέ τίς Μή Χαλκηδόνιες Ἐκκλησίες τῆς Ἀνατολῆς, μέ σκοπό νά παρουσιάσει τά ἐπιτεύγματα, ἀλλά καί νά ἐπισημάνει τίς δυσκολίες τοῦ θεολογικοῦ αὐτοῦ διαλόγου, μέ προοπτική τήν πραγματο-

ποίηση τοῦ δράματος τῆς πλήρους κοινωνίας καί ἕνωσης τῶν δύο ἐκκλησιαστικῶν οἰκογενειῶν.

Ἀπό τή θέση αὐτή θά ἤθελα νά ἐκφράσω τίς θερμές μου εὐχαριστίες στή σύζυγό μου Δήμητρα Μπαζιωτοπούλου-Μαρτζέλου, πού μοῦ συμπαραστάθηκε μέ ὑπομονή καί καρτερία καθ' ὅλη τή διάρκεια τῆς συγγραφῆς τῶν μελετημάτων αὐτῶν, καθώς καί στήν ἐπιστημονική βοηθό τοῦ Τομέα Δογματικῆς Θεολογίας δ. Παρασκευή Ροκᾶ, πού ἀνέλαβε μέ προθυμία τή διόρθωση τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων καί τήν ἐπιμέλεια τῆς παρούσας ἐργασίας.

Θεσσαλονίκη, 25 Μαρτίου 2000

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Δ. ΜΑΡΤΖΕΛΟΣ